

ACTE D'INAUGURACIÓ DEL CURS 2020-2021 DE LA FUNDACIÓ JOAN MARAGALL

LLEGIR ELS SIGNES DELS TEMPS

A CÀRREC DE TOMÁŠ HALÍK

19 d'octubre de 2020

Senyores i senyors, estimats companys,
us envio una cordial salutació des de la Parròquia Acadèmica, des de el cor de Praga,
des de l'Església del Sant Salvador. M'hauria fet molta il·lusió conèixer-vos
personalment i espero que sigui possible en un futur.
Deixeu-me compartir amb vosaltres algunes de les meves idees: les anomeno "Llegint
els signes dels temps".

"Mestre, hem treballat tota la nit i no hem pescat res," van dir els pescadors
galileus cansats i frustrats al predicador errant al trencar l'alba.

Molts de nosaltres, cristians europeus, experimentem sentiments semblants
en l'actualitat. Les esglésies, els convents i els seminaris sacerdotals no deixen de
buidar-se, i milers de persones abandonen l'església. No és que la fe cristiana
s'enfronti a les roques de l'ateisme, que mobilitzaria els creients a la vigilància, sinó
que es troba en un entorn molt més perillós – el fang poc profund de la indiferència
religiosa. I són molts a l'interior de l'església els que se senten esgotats i frustrats.

Sorgeixen injustícies ocultes des de fa molt de temps (en particular un nombre
xocant d'abusos sexuals i casos de manipulació psicològica) que socaven la
credibilitat de l'Església.

Els cristians estan profundament dividits entre ells – avui en dia no es tracta de grans
divisions entre esglésies, sinó de diferències de mentalitat cultural, opinió teològica i
actituds socials i polítiques al seu si. L'estat actual de l'església catòlica ens recorda
en gran mesura la situació prèvia a la Reforma, i els escàndols relacionats amb els
abusos sexuals ens recorden els que envoltaven la venda d'indulgències i, tal com va
passar llavors, el debat sobre les causes i les implicacions més profundes d'un
fenomen aparentment marginal ha plantejat qüestions fonamentals – l'abús de poder

i autoritat per part de l'Església, el paper dels laics i la negligència de les exigències radicals de l'Evangelí. El que té de nou la situació actual és la forta crida a una profunda reforma— tant de les estructures institucionals com sobretot d'un canvi radical de mentalitat i de relacions dins de l'Església— i que no prové només de “baix”, sinó també, i amb una gran urgència, dels llavis i el cor de l'home que ocupa el tron de Sant Pere, el Papa Francesc.

Reflexiono sobre aquests temes en un moment d'una de les crisis més profundes del cristianisme europeu— i probablement no només europeu. Escric sobre aquests temes amb la profunda convicció de que *tota crisi és Kairos*, un moment oportú, una crida al pensament crític i un impuls de renovació.

El profeta de Natzaret va escollir precisament un moment com aquest. Estic segur que després de passar la nit sense dormir, els pescadors, cansats i frustrats, no tenien ganes d'escoltar aquesta primera crida. Però fins i tot abans d'haver escoltat el seu missatge sobre l'imminent Regne de Deu, van mostrar quelcom que és la antesala de la fe: la disposició a confiar. “Dona-li una altra oportunitat,” és el sentit del seu primer sermó. De fet, en moments de cansament, frustració i dubte, cal donar una altra oportunitat al cristianisme. Donar una altra oportunitat no significa tornar a fer el mateix ni repetir els errors del passat.

Reflexionar sobre l'experiència històrica d'Europa i transmetre-la, així com reflexionar sobre com viure la fe cristiana davant dels reptes imminents – aquesta és la tasca exigent i urgent en aquest moment de transformació de les principals civilitzacions. L'era de la globalització i la fusió i la connexió de cultures, aquesta nova “era axial”, és el moment d'una nova forma de cristianisme.

Gran part de la forma de cristianisme que molts europeus fa temps que donen per suposada fa temps que caduca irrevocablement. Els teòlegs i pastors de l'Església actual necessiten el coratge de Sant Pau, que va permetre als primers cristians entrar en el context nou i més ampli de la civilització Hel·lènica i Romana, declarant passat de moda o fins i tot perjudicial gran part del que els cristians d'aquella època, incloent les principals autoritats entre els apòstols, consideraven característiques essencials de la seva identitat religiosa, concretament la circumcisió i altres normes de la Llei de Moisès. Sant Agustí va crear la seva teologia de la història durant el col·lapse de Roma i quan la civilització romana va ser sacsejada pel “període migratori” i el xoc de civilitzacions.

¿No representa el període actual un desafiament per l'emergència d'una nova teologia de la història contemporània?

Al llarg de la història i en nombroses ocasions, esglésies locals grans i importants han caducat, i també moltes versions culturals del cristianisme, i moltes podrien deixar d'existir avui en dia. Però sovint apareix un cristianisme global multicolor. La obligació dels teòlegs europeus és intentar introduir reflexions sobre la experiència cristiana d'Europa en l'entitat dinàmica que s'està formant. ¿Què és, què és el que cal deixar de banda, què cal abandonar – i alhora, ¿què és el que cal conservar i desenvolupar?

Fa molts anys, durant el meu primer viatge a Llatinoamèrica, vaig aturar-me durant mig dia a Espanya. El meu amic, que aleshores era bisbe sufragani de Madrid, em va portar en cotxe des de l'aeroport fins a Toledo. Durant el viatge es va aturar de sobte i em va demanar que baixés del cotxe amb ell. Era exactament migdia. Teníem el sol ardent sobre els nostres caps i al nostre voltant no hi havia res més que un paisatge buit, i sota els nostres peus sorra i herba cremada de color groc.

“Fins que no t'has trobat amb aquest paisatge és difícil entendre místics com Santa Teresa d'Àvila o Sant Joan de la Creu”, va dir el bisbe, assenyalant la distància. “Mira, això és *la nada*: res, res, i res”.

Recordo sovint aquelles paraules. El nostre món actual de vegades sembla un mercat oriental, ple de colors, sorollós i desordenat, ple de mercaderies temptadores, regateigs i disputes, i d'altres sembla un paisatge nu i sec, “un regne del no-res”, segons el punt de vista que adoptem i la profunditat amb què mirem. Per a alguns místics capaços d'interpretar les paradoxes de la vida i del món, la paraula “no-res” era pseudònim de Déu. Déu els va parlar en contradiccions i també a través del Seu silenci; va revelar la seva bellesa també en l'horror i la lletjor, el seu poder en la feblesa, la seva presència en el seu ocultament, fora i dins del desert. No obstant això, el nostre pensament i visió del món estan influïts no només per l'espai sinó també pel temps.

Dues paraules gregues es refereixen a les dues percepcions del temps. *Chronos* indica temps seqüencial, dies i anys, el pas del temps, mesurable rellotges i calendaris. La paraula *Kairos* fa referència a la qualitat del temps; *Kairos* significa un moment adequat o oportú per a l'acció, “temps per a un propòsit”, temps de maduració, temps de visita. És l'arribada (adveniment) de moments únics i irrepetibles, el significat dels quals s'ha d'entendre i el desafiament dels quals s'ha d'entendre i complir. És temps de decisió, moments que no s'han de perdre ni desapropiar. “Un temps per donar a llum i un temps per morir: un temps per plantar i un temps per arrencar la planta. Un temps per matar i un temps per curar. Un temps per enderrocar i un temps per construir. Un temps per plorar i un temps per riure”, tal com diu a l'Esclesiastès.

I quin temps estem vivint ara? Potser és migdia a la nostra part del món, amb una calor asfixiant. Ens perdem entre la sorra calenta i l'herba seca. Quan observo l'estat actual del cristianisme europeu puc sentir-ne el cansament i la somnolència. Sembla que la història del cristianisme europeu estigui fent una *siesta*. Quines tasques ens esperen a la tarda, a l'hora de la tarda de la vida i a la tarda de la nostra història?

Penso sovint en "la tarda de la fe". M'inspiro en una metàfora que va utilitzar el fundador de la psicologia analítica, Carl Gustave Jung, per descriure la dinàmica de la vida individual de l'ésser humà. Jung va comparar una vida individual al pas d'un dia. La joventut i la primera edat adulta són el matí de la vida, un moment per desenvolupar els trets bàsics de la personalitat, erigir les parets externes i els pilars que donaran suport a casa nostra, un moment per moblar la casa de la nostra vida, per assumir el nostre paper a la societat, trobar la nostra vocació i crear una estabilitat familiar. Creem la "imatge" —màscara ("persona", en la terminologia junguiana)— que portem, com volem que ens vegin els altres. Això ens dona una identitat i també ens protegeix com un escut contra els atacs lacerants d'altres a les zones íntimes del nostre ego. Qualsevol que triï un camí de maduresa espiritual, un viatge cap a les profunditats, sense arrelar-se en aquest món, corre el risc de fracassar irresponsablement.

Després arriba la crisi del migdia, una època de cansament, quan un deixa de gaudir de tot el que abans ens omplia. Els eremites de l'antiguitat ja eren conscients dels trucs del "dimoni del migdia", la fletxa que vola al migdia fa estralls. (Salm 91). Van advertir del vici conegut com a *acedia*. Significa pèrdua de gana i d'energia; cansament espiritual i apatia. Avui en dia parlariem de depressió i "síndrome de *de sentir-se cremat*". La crisi pot afectar la nostra salut, la nostra carrera professional, les nostres relacions matrimonials i familiars, la nostra fe i la nostra vida espiritual.

Aquesta crisi – com totes les crisis, segons Jung – és també una oportunitat, però. És una crida des d'aquella part del nostre ésser que encara no hem desenvolupat plenament, que hem descuidat o fins i tot de manera conscient -o inconscient- suprimit, i desplaçat al nostre inconscient. Els pecats (deutes) inclouen no només les males accions, les males paraules i el pensament pervers, sinó també la negligència del bé i el soterrament dels talents que ens van confiar.

Només quan superem les proves de la crisi del migdia estem preparats per emprendre el viatge de la tarda de les nostres vides. És possible malbaratar aquesta fase de la vida amb la simple continuació de la vida del matí, continuant sobretot la construcció de la nostra vida professional i seguretat material, renovant la nostra imatge als ulls dels altres i perseguint honors i reconeixements. La nostra "persona" ("màscara", auto-presentació, cara externa) pot esdevenir tan hipertrofiada que acabi

sufocant la nostra vida interior. Fins i tot l'èxit té les seves trampes, i el desenvolupament professional i les possessions poden convertir-se en una presó.

La maduresa i la vellesa tenen però un propòsit diferent i més important que el "matí de la vida". És el moment d'un viatge espiritual, la baixada a les profunditats. La tarda de la vida és "*kairos*", el moment adequat per al desenvolupament de la vida espiritual. Jung va afirmar que possiblement tots els problemes mentals de les persones durant la segona meitat de la seva vida, que havia trobat en la seva àmplia pràctica clínica, eren perquè les seves vides no tenien una dimensió espiritual i religiosa – en el sentit més ampli de la paraula. La tasca de la tarda de la vida és assolir la maduresa; és un camí cap a la saviesa vespertina.

Intentaré aplicar aquesta metàfora, que Jung va utilitzar per explicar la dinàmica de la vida individual, a la història del cristianisme. Penso que la història del cristianisme, des dels seus inicis fins al llindar de la modernitat, és el seu "matí", un llarg període durant el qual l'Església va saber construir les seves estructures institucionals i doctrinals.

Després va arribar la "crisi del migdia", sobretot a Europa, i va sacsejar les seves estructures. Va durar en diferents països amb diferents graus d'intensitat, des de finals de l'Edat Mitjana fins a tot el període modern. Ha perdurat des de l'època de l'Humanisme renaixentista i la Reforma, des del cisma occidental i les guerres posteriors, que van minar la credibilitat d'ambdós credos, passant per la Il·lustració, la crítica de la religió i l'ascens de l'ateisme fins a l'actualitat, quan l'ateisme s'està convertint en la seva fase final – "apateisme", la indiferència religiosa. Podem aplicar-hi diverses etiquetes, anomenar-la època de la secularització i de la "mort de Déu". Si més no, un determinat concepte de Déu i un cert tipus de religió han perdut la seva vitalitat i perseverança.

Alguns pensen que el cristianisme a Europa està moribund. Tanmateix, es podria dir de la fe cristiana a Europa el que Jesús va dir sobre la filla de Jairo: No està morta, sinó adormida. No és el final de la història del cristianisme, només és "una *siesta*".

Però no cal que dormim durant aquest interval. Podem aprofitar el temps com a *Kairos*: una oportunitat per reflexionar i decidir sobre el nostre futur. La tasca del "cristianisme de la tarda" no és conquerir el món sinó assolir la maduresa i la saviesa.

Precisament ara hi ha una necessitat urgent que les comunitats cristianes es transformin en "escoles", d'acord amb l'ideal original de les universitats medievals, inspirades al seu torn per la cultura monàstica de la pregària combinada amb l'estudi. Les universitats van sorgir com a comunitats de professors i alumnes, comunitats de vida, pregària i ensenyament. El seu principi era: *contemplata allis tradere* – lliurar als

altres només el que hem meditat. De la mateixa manera, a les comunitats eclesiàstiques actuals – parròquies, ordes monàstics i moviments eclesiàstics- la teologia s’hauria de tornar a combinar amb l’espiritualitat, l’estudi teològic i la predicació, amb el cultiu de la vida espiritual.

Assolint la saviesa – la saviesa del Regne de Déu que sovint sembla una bestiesa a aquest món – el cristianisme pot desenvolupar el seu potencial terapèutic al servei del món durant els propers anys.

Gràcies.

ⁱ El ponent diu “siesta” en la gravació original. També es podria traduir com a “migdiada”, però hem volgut respectar el terme que ell fa servir.